

کالبدشکافی

صد شرکت به اصطلاح موفق ایرانی!

برنامه‌های عجیب و غریبی را طراحی و اجرای آنها را به دولت و ملت ایران تحمیل کرده‌اند، حال باید این تناقض را توجیه کنند که چگونه می‌شود پردرآمدترین واحد صنعتی کشور در رده بی‌اهمیت‌ترین واحدها از نظر صادرات غیرنفتی باشد؟ همین جاست که می‌توان غده سرطانی پکیره اقتصاد کشور را شناخت و اگر علاقه‌ای به نجات این بیمار وجود دارد، نسبت به قطع آن اقدام کرد. البته مقصود، تنها شرکت مورد بحث نیست، زیرا که ایران خودرو مصداق «مشت نمونه خروار» است.

از شگفتی‌های دیگر این که به موجب همین جداول [شرکت] بانک صادرات رتبه ششم از لحاظ میزان فروش - رتبه نهم از لحاظ میزان صادرات و رتبه یکصد و چهاردهم از لحاظ میزان بازدهی دارایی‌ها را حائز می‌شود

سازمان مدیریت صنعتی ایران در آبان ماه امسال فهرست صد شرکت برتر ایران در سال ۱۳۷۸ را با عنوان فهرست IMI100 منتشر کرد. این صد شرکت در دو جدول جداگانه و از دو منظر انتخاب و معرفی شده‌اند: یکی از لحاظ میزان فروش و دیگری از لحاظ بازدهی دارایی‌ها. تعمق در جنبه‌های گوناگون این دو جدول (صرفنظر از روش‌های تهیه آن) بیانگر بسیاری از واقعیت‌های حاکم بر اقتصاد ایران (صنعت، بانکداری، بیمه، بازار مالی و...) است. یک نکته سؤال برانگیز در این مورد قراردادن بانک‌های دولتی، بیمه‌های دولتی و مؤسسات مالی دولتی یا نهادهای در کنار صنایع است. نکته دیگر این که همین جدول نشان می‌دهد اقتصاد ایران تا چه حد دولتی (متمرکز) است.

تحلیل مندرجات این دو جدول و انطباق یافته‌ها با واقعیات جاری همچنين نشان می‌دهد این صد شرکت با دراختیار داشتن سرمایه‌ها و امکانات فراوان، چه جایگاهی در اقتصاد کنونی ایران دارند. اگر اقتصادانی که در رشته‌های مختلف تخصص دارند، زحمت تجزیه و تحلیل علمی و آماری این دو جدول را پذیرا شوند خیلی از علامت‌سؤال‌هایی که در ذهنشان نقش بسته است، زدوده خواهد شد.

ما به برخی از داده‌های این دو جدول اشاراتی گذرا می‌کنیم تا شاید انگیزه لازم در کارشناسان و اقتصاددانان برای چنان بررسی و تحلیلی ایجاد شود.

در جدول شماره یک می‌خوانیم که شرکت ایران خودرو از لحاظ فروش در سال مورد بحث رتبه اول را حائز شده است. اما همین شرکت از لحاظ صادرات رتبه ۱۱۲ را دارا بوده است!

می‌دانیم که ایران خودرو مانند سایر شرکت‌های خودروسازی، در یک بازار کاملاً انحصاری با پول مردم کاسبی می‌کند؛ یعنی باپیش‌فروش خودرو سرمایه جمع

می‌کند و در این کار چنان موفق است که عنان پرافتخار پر فروش‌ترین شرکت ایرانی را به خود اختصاص می‌دهد. اما همین شرکت موفق در جدول شماره دو (بازدهی دارایی‌ها) ناگهان از مقام اول به مقام نود و چهارم تنزل می‌کند. حال محاسبه و استدلال کنید تحت چه ضوابطی، پر فروش‌ترین شرکت ایرانی که از نظر سوددهی هم رتبه دوم را حائز شده از لحاظ بازدهی دارایی‌ها به رتبه نود و چهارم و از لحاظ صادرات به رتبه یکصد و دوازده تنزل مقام می‌یابد!

کسانی که در دو دهه اخیر انواع تئوری‌ها را برای افزایش میزان صادرات غیرنفتی ارائه داده‌اند و بر مبنای همین نظریه پردازی‌های من درآوردی

ایران خودرو که پر فروش‌ترین شرکت موفق ایرانی معرفی شده از سه دهه قبل امید ایرانیان برای تولید خودروی ملی بوده است، اما نه فقط این امید برآورده نشده، بلکه شرکت مزبور در زمینه صادرات و بازدهی اقتصادی نیز وضع ناامیدکننده‌ای دارد.

(۸۱ درصد!) شگفت‌زده‌تر می‌شویم وقتی می‌بینیم [شرکت] بانک سپه از لحاظ میزان فروش در رتبه چهاردهم، از لحاظ میزان صادرات رتبه شصت و پنجم و از لحاظ میزان بازدهی دارایی‌ها رتبه یکصد و بیست و سوم (با صفر درصد بازدهی) را داشته است.

از لحاظ میزان صادرات مقام اول به شرکت سهامی پتروشیمی رازی تعلق دارد که از لحاظ میزان فروش در رتبه شصت و یکم و از لحاظ بازدهی دارایی‌ها در رتبه یکصد و بیست و ششم قرار گرفته است.

رتبه دوم از لحاظ صادرات به شرکت سهامی پتروشیمی اراک تعلق دارد. اما همین شرکت از لحاظ میزان فروش در رتبه پانزدهم و از لحاظ

بازدهی دارائی‌ها در رتبه شصتم ایستاده است.

در زیر نام بیست شرکت که بیشترین فروش را داشته‌اند همراه با جایگاه آنها از لحاظ صادرات و میزان بازدهی آنها براساس دارائی‌ها را می‌آوری، یعنی رقم اول نشان‌دهنده جایگاه صادراتی آنهاست و رقم دوم نشان‌دهنده میزان بازدهی آنها بر مبنای دارائی‌هایشان. رقمی که در داخل (۱) آمده، نشان‌دهنده میزان فروش این شرکت‌ها در همین سال به هزار میلیارد ریال است.

۱- ایران خودرو	۹۴-۱۱۲	(۶/۳۷۷)
۲- سایپا	۹۷-۹۶	(۴/۰۷۴)
۳- بانک ملی ایران	۱۱۲-۵۷	(۴/۰۱۹)
۴- شرکت سهامی فولاد مبارکه	۵۸-۲۸	(۲/۹۲۵)
۵- شرکت سهامی طراحی مهندسی قطعات	۸۷-۳۹	(۲/۴۶۱)
۶- بانک صادرات ایران	۱۱۴-۹	(۳/۲۸۸)
۷- شرکت سهامی ذوب‌آهن ایران	۱۰۶-۱۱۲	(۲/۰۰۸)
۸- شرکت سهامی پتروشیمی بندر امام	۵-۱۲	(۲/۷۱۵)
۹- شرکت سهامی بیمه ایران	۱۰۹-۱۳۲	(۲/۱۰۱)
۱۰- بانک ملت	۱۲۱-۵۶	(۲/۰۲۰)
۱۱- بانک تجارت	۱۱۷-۶۱	(۱/۹۷۸)
۱۲- شرکت هواپیمائی ایران (هما)	۱۰۱-رتبه ندارد	(۱/۹۵۴)
۱۳- شرکت سهامی فولاد خوزستان	۹۸-۴۱	(۱/۹۴۱)

دارائی‌ها) در ردیف‌های بالا قرار گرفته است. به عنوان نمونه:

شرکت سرمایه‌گذاری صنایع شیمیائی	ردیف ۴
شرکت سرمایه‌گذاری ملی ایران	ردیف ۱۰
شرکت سرمایه‌گذاری بانک ملی	ردیف ۵۰
شرکت سرمایه‌گذاری غدیر	ردیف ۵۱
شرکت سرمایه‌گذاری گروه صنعتی رنا	ردیف ۵۲

به یاد بیاوریم بانک‌های صادرات و سپه که جایگاه سوددهی آنها مشخص شد قبلاً تحت چه مدیریتی قرار داشتند (یادآوری قضیه سوء استفاده ۱۲۳ میلیارد تومانی در بانک صادرات و اختلاس اخیر در بانک سپه، بد نیست!). به یاد بیاوریم که بانک‌های تجارت و ملت و ملی ملزم بودند (و هستند) که از محل سپرده‌های مردم هزینه طرح‌هایی نظیر مترو را تأمین کنند و یا وجوه تبصره‌های تکلیفی را بپردازند. اگر این نکات و نکات مشابه را به یاد آوریم، آن وقت شاید تا حدودی دلیل بازدهی ناچیز این به اصطلاح موفق‌ترین شرکت‌های ایرانی، بر ایمان روشن شود.

از پارانه‌ها تا قیمت‌های غیرواقعی

سازمان مدیریت صنعتی برای تبیین تئیه چنین فهرستی و نیز شرایط حاکم بر شرکت‌های مورد بررسی، توضیحاتی را ارائه کرده که از لابه لای آن نیز حقایقی از شرایط حاکم بر اقتصاد کنونی ایران قابل استخراج است. از جمله، با اشاره به این که حجم فروش این صد شرکت برتر در سال گذشته بیش از هشتاد و پنج هزار میلیارد بوده، آمده است (برخی از قسمت‌ها بوسیله هیأت تحریریه مجله برجسته‌شان داده شده است).

• در فهرست IMI100 دو نوع شرکت با دو ماهیت متفاوت منظور گردیده‌اند. یکی شرکت‌های تولیدی است که با خرید مواد اولیه و تبدیل آن به کالای ساخته شده فعالیت می‌کنند. در این شرکت‌ها بخش قابل توجهی از فروش دربرگیرنده مواد اولیه مصرف شده است. بنابراین نسبت ارزش افزوده به فروش در این شرکت‌ها پائین است. شرکت‌های خودروسازی، تولید فولاد، پتروشیمی، مواد غذایی و... از جمله این شرکت‌ها هستند. دوم، شرکت‌های خدماتی می‌باشد، که عمدتاً به ارائه خدمات بانکی، بیمه و یا سرمایه‌گذاری مشغولند. از آنجا که درآمد عملیاتی این شرکت‌ها در فهرست شرکت‌های برتر به عنوان فروش منظور گردیده است از نظر مقایسه با شرکت‌های نوع اول متفاوتند. شرکت‌های خدماتی، از آنجا

عکسی از جلسه روز چهاردهم آبان در سازمان مدیریت صنعتی که در آن زمان فهرست صد شرکت برتر ایرانی عرضه شد. علی‌رغم نکات مهم مندرج در این فهرست، هیچ بحثی در این جلسه درنگرفت.

که دارای مواد اولیه به صورت شرکت‌های نوع اول نیستند، دارای نسبت ارزش افزوده بالایی نسبت به فروش هستند و لذا به ازای هر واحد فروش ارزش افزوده بیشتری تولید می‌کنند. به همین دلیل هر واحد فروش آنها ارزش اقتصادی بیشتری دارد!...

• در اقتصاد ایران، همانند تمامی اقتصادهای در حال توسعه قیمت‌ها منعکس‌کننده تمامی واقعیات اقتصادی نیست. وجود پارانه‌های مختلف، دخالت‌های دولت در کنترل قیمت‌ها و مواردی از این قبیل موجب انحراف قیمت‌ها می‌شود و لذا قیمت‌ها قادر نیستند وضعیت واقعی رشد یک شرکت را نشان دهند. مثلاً رشد پولی فروش یک شرکت در یک اقتصاد سالم نشان‌دهنده افزایش قیمت محصول فروش رفته و مقدار عددی

۱۴- بانک سپه	۱۲۳-۶۵	(۱/۷۰۴)
۱۵- شرکت سهامی پتروشیمی اراک	۶۰-۲	(۱/۵۳۶)
۱۶- بانک مسکن	۱۰۲-۱۰۲	(۱/۳۳۲)
۱۷- بانک کشاورزی	۱۱۹-۲۲	(۱/۴۳۲)
۱۸- شرکت ملی صنایع مس ایران	۶۵-۱۰۸	(۱/۳۰۵)
۱۹- راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران	۸۱-۱۴	(۱/۳۰۳)
۲۰- سازمان صنایع دفاع	۱۲۴-۱۱۱	(۱/۰۷۲)

بد نیست این نکته را هم یادآور شویم که گرچه نام شرکت‌های سرمایه‌گذاری ریز و درشت در فهرست اول (میزان فروش شرکت‌ها) جزو نیمه دوم لیست (از ۵۰ به بعد) قرار دارد اما در فهرست دوم (بازدهی

• به دلیل سابقه تورمی کشور در سال های گذشته ، مقایسه جمع کل دارائی های ثابت شرکت ها و محاسبات مربوط به آن باید با احتیاط لازم صورت گیرد. از آنجا که شرکت ها براساس قیمت های تاریخی دارائی های ثابت خود را در دفاتر ثبت کرده اند و تاریخ سرمایه گذاری شرکت ها با یکدیگر متفاوت است ، در این صورت دارائی ها و نسبت سود و فروش به دارائی ها تمامی واقعت را منعکس نمی کند. خریدبخشی از دارائی های ثابت که از خارج وارد شده است و نرخ ارز خریداری شده که دارائی قیمت های متفاوت بوده است ، بر این مشکل افزوده است. با توجه به این مطلب ضروری است که استفاده از دارائی های ثابت در بررسی ها و تحقیقات اقتصادی با احتیاط صورت پذیرد.

• بیشتر شرکت های مندرج در فهرست یا در فهرست بورس اوراق بهادار تهران هستند و یا تحت پوشش یکی از سازمان های دولتی (همانند سازمان گسترش صنایع و نوسازی ایران ، بنیادها، سازمان صنایع ملی) می باشند که با دریافت اطلاعات از واحدهای ستادی و مقایسه آن با اطلاعات ارسالی از طرف شرکت ها کنترل نهایی انجام گرفته است.

محصولات فروخته شده است. از آنجا که افزایش قیمت اساساً ناشی از افزایش کیفیت محصولات تولیدی است ، در این صورت افزایش فروش برای شرکت ها نشان دهنده رشد واقعی و سالم این شرکت هاست. در اقتصاد ایران بخشی از افزایش قیمت های ناشی از وجود بازارهای انحصاری است و یا ناشی از دخالت های دولت در تعیین قیمت محصولات شرکت های تولیدی. بنابراین ، مقایسه فروش شرکت ها و رتبه بندی شرکت ها از نظر فروش باید با احتیاط صورت گیرد. مشکل انحرافات قیمتی نه تنها مشکل فهرست IMI100 است ، بلکه در هر نوع آمار اقتصادی خود را نشان می دهد. حساب های ملی ، سبد مصرف خانوار بودجه دولت ، و آمارهای مشابه همه انحرافات قیمتی را در خود دارند و لذا تماماً واقعت های اقتصادی را منعکس نمی کنند. طبیعی است که با کاهش دخالت های دولت و آزاد شدن کالاهای قیمت ها به سمت شفافیت و سلامت بیشتری حرکت خواهد کرد و تمامی آمارهای کشور از جمله فهرست IMI100 منعکس کننده واقعت های اقتصادی خواهد بود.

S
A
E
E

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

سعی

کلکسیون کتابهای آقایان

ولادت: ۱۳۰۲ شیراز جنوبی

شماره ۲۲

تلفن: ۸۰۴۱۱۱۲